

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 909
van **STEVEN COENEGRACHTS**
datum: 22 april 2021

aan **ZUHAL DEMIR**

VLAAMS MINISTER VAN JUSTITIE EN HANDHAVING, OMGEVING, ENERGIE EN TOERISME

Gesubsidieerd terreinbeheer door natuurorganisaties - Aanpak stikstof

Vlaanderen worstelt al tientallen jaren met de neerslag van stikstof op kwetsbare natuurgebieden. De recente vernietiging door de Raad voor Vergunningsbetwistingen (RvVb) van een vergunning voor de uitbreiding van een kippenstal was alvast de eerste keer dat een Belgische rechter een vergunning heeft verbroken louter op basis van het stikstofargument. Het bedrijf kon namelijk niet bewijzen dat een nabijgelegen natuurgebied niet nog meer aangetast zou worden door de toegenomen stikstofuitstoot. Daarmee wordt ook een einde gemaakt aan de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) van toenmalig minister Joke Schauvliege uit 2014. In Nederland legde een soortgelijke uitspraak van de Raad van State zo'n 18.000 projecten stil.

De voorbije maanden zat de regering echter niet stil en werd binnen het beleidsdomein alle kennis gebundeld in één dienst Stikstof. Daarvoor werd al heel veel overleg gepleegd met belangrijke stakeholders waaronder de landbouworganisaties, de industrie en de milieu- en natuurorganisaties. Die laatste groep wijst echter in haar communicatie vaak op het belang van een gerichte aanpak aan de bron, die verder gaat dan technologische oplossingen. Vanuit die optiek is haar voorbeeldfunctie in dezen dus ook essentieel: ze verkrijgt haar erkenning en subsidiëring van de Vlaamse overheid, waarmee ze natuur kan aankopen en instaan voor de inrichting van onder andere de habitatgebieden.

1. Welke richtlijnen zijn er aangaande gesubsidieerd natuurbeheer om dit met zo weinig mogelijk stikstof te doen, bijvoorbeeld wat betreft inzet van dieren (begrazing) en outillage (elektrisch en niet met voer - en werktuigen met fossiele brandstof)?
2. Wat is de impact van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) en het gesubsidieerd terreinbeheer op de verschillende speciale beschermingszones (SBZ) bij de inzet van:
 - a) runderen en andere dieren voor begrazing;
 - b) gebruik van materiaal en materieel?
3. Wordt er vanuit hun voorbeeldfunctie aan gedacht om te gaan naar een zero-stikstofimpact bij het beheer van de eigen terreinen gelegen in SBZ of onder beheer?
4. Hoe monitort de Vlaamse overheid de impact van het gesubsidieerd terreinbeheer tot op vandaag?

ANTWOORD

op vraag nr. 909 van 22 april 2021

van **STEVEN COENEGRACHTS**

1. Veel belangrijke natuurwaarden zoals heiden, moerassen, hooilanden en bossen waren vroeger afhankelijk van extensieve landbouwsystemen en kleinschalig hak- en middelhoutbeheer. In de hedendaagse economische context zijn de kosten van het natuur- en bosbeheer veel hoger dan de directe opbrengsten uit houtproductie of biomassa en zijn extra middelen nodig om dit beheer verder te zetten.

Gesubsidieerd natuurbeheer omvat in essentie beheermaatregelen om natuurlijke vegetaties en leefgebieden van soorten in een goede toestand te houden of te brengen. Hiervoor zijn specifieke beheer- en inrichtingsmaatregelen vereist, waaronder maaien, begrazen, boombeheer. Voor Vlaanderen zijn vooral de volgende standaardwerken relevant:

- Van Uytvanck J., De Blust, G., Handboek voor beheerders - Europese natuurdoelstellingen op het terrein, deel 1. Habitats, 2012, INBO.
- Van Uytvanck J., Goethals V., Handboek voor beheerders - Europese natuurdoelstellingen op het terrein, deel 2. soorten, 2014, INBO.
- Hermij M. et al., Natuurbeheer, 2014, Davidsfonds Leuven.
- Thomassen E. et al., Praktijkboek Bosbeheer, 2018.
- De Keersmaecker L. et al., 2018. Herstelstrategieën tegen de effecten van atmosferische depositie van stikstof op Natura2000 habitat in Vlaanderen. INBO.

Deze standaardwerken vormen de wetenschappelijke basis voor het uitwerken van beheermaatregelen in natuurterreinen. In het kader van de stikstofproblematiek zijn hierbij twee zaken essentieel:

- Het uitvoeren van de beheermaatregelen is absoluut noodzakelijk om de natuurdoelen, vaak Natura 2000 habitats en soorten, te bereiken en in stand te houden. Dankzij dit beheer komen actueel nog veel Europees beschermde habitats en soorten voor die zeer snel zouden achteruitgaan of verdwijnen bij het staken van het natuurbeheer.
- Conform de Criteria Geïntegreerd Natuurbeheer is in natuurterreinen stikstofbemesting niet toegestaan, tenzij dit nodig is voor de realisatie van het natuurdoel. In de praktijk is dit alleen relevant voor weidevogelbeheer, en zelfs daar wordt het actueel in beheerde natuurterreinen zeer zelden toegepast omdat stikstof doorgaans in overvloed aanwezig is.

De inzet van graasdieren in natuurterreinen wordt bepaald door het natuurdoel en de meest recente wetenschappelijke inzichten om die optimaal te beheren. Dit komt voor de meeste graslanden neer op maximaal 1 Grootvee-eenheid (GVE) per ha per jaar en voor heidegebieden op 1 GVE per 5 – 10 ha. Dieren mogen ook niet bijgevoerd worden op het natuurterrein. Aangezien de nutriënten bij begrazing van natuurterreinen afkomstig zijn van het natuurterrein en deels opgenomen worden door het vee, deels terug uitgescheiden, is er netto een negatieve stikstofbalans via begrazing.

De inzet van machines voor beheerwerken gebeurt op de meest kosten-efficiënte manier. Essentieel is dat het natuurdoel gerealiseerd wordt en de juiste beheermaatregelen uitgevoerd worden tegen een aanvaardbare kostprijs. Hierbij kan de beheerder kiezen met welke middelen die beheermaatregelen uitgevoerd worden.

In de criteria voor geïntegreerd natuurbeheer is enkel bepaald dat bij motorzagen biologisch afbreekbare kettingolie moet gebruikt worden.

In de praktijk gebeurt het natuurbeheer nog voor een groot deel met machines die draaien op fossiele brandstoffen omdat er geen elektrische tractoren en ander zwaar materieel bestaat. Voor de 2-takt toestellen zoals bosmaaiers, bladblazers en ook motorzagen wordt wel steeds meer beroep gedaan op accu-machines, maar dit is niet wettelijk bepaald.

De uitstoot van stikstof door graasdieren en machines is dan ook te beschouwen als een onvermijdbaar gevolg van de nood aan terreinbeheer voor het bereiken van de gunstige staat van instandhouding. Met de hoger beschreven aanpak wordt die uitstoot zo veel mogelijk beperkt en wat het machinepark betreft op termijn zo snel als mogelijk uitgefaseerd door waar mogelijk om te schakelen naar accu machines.

2. Het terreinbeheer door het Agentschap Natuur en Bos (ANB) en het gesubsidieerd terreinbeheer in de speciale beschermingszones zijn gebaseerd op de best beschikbare kennis (zie hoger vermelde referenties) en zijn gericht op de instandhouding en het herstel van de beschermde habitats en soorten.

Inzet van runderen en andere dieren voor begrazing is een belangrijke beheermaatregel in veel heideterreinen, graslanden en mozaïeklandschappen zoals de kustduinen en de grensmaas. Begrazing helpt bij instandhouding van open tot half-open vegetaties en zorgt voor een diverse vegetatiestructuur. Er is in bepaalde gevallen een lokale impact op kritische fauna zoals grondbroeders of reptielen, maar tegelijk is begrazing nodig om hun leefgebied in stand te houden.

Voor machines geldt hetzelfde: beheermaatregelen zoals maaien, plaggen, opslag kappen zorgen voor de instandhouding van open vegetaties zoals heide, graslanden en het kappen van bomen zorgt voor de omvorming van naaldbos naar meer soortenrijke, diverse loofbossen. De werken hebben steeds een tijdelijke, lokale impact op fauna, maar de globale balans is positief omdat de maatregelen het leefgebied in stand houden of herstellen.

Om eventuele negatieve bijwerking van beheerwerken zoveel mogelijk te vermijden, worden de beheerwerken afgestemd op het voorkomen van belangrijke locaties met kritische soorten, o.a. via fasering van de werken in ruimte en tijd, of de keuze voor beheermaatregelen met de minste impact.

Zoals hoger gesteld zorgt de extensieve begrazing van natuurterreinen met nultbemesting voor een netto afvoer van stikstof. De emissie en lokale depositie van ammoniak veroorzaakt door de dieren zelf is extreem beperkt te noemen in verhouding tot die veroorzaakt door andere bronnen. Zoals aangetoond in het antwoord op SV 696 is het gebruik van vee in het natuurbeheer op de terreinen van ANB beperkt. Zeker wanneer dit in perspectief wordt geplaatst tegenover de totale Vlaamse veestapel van ongeveer 1,3 miljoen runderen.

Tabel 1. Aantal dieren ingezet voor tijdelijke of permanente beweiding op gronden eigendom van het Agentschap Natuur in de periode 2011-2020.

Jaar	Ezel	Geit	Paard	Rund	Schaap	Totaal
2011	70	17	286	163	310	846
2012	70	50	282	151	336	889
2013	68	63	297	137	361	926
2014	64	72	299	127	352	914
2015	62	18	370	204	465	1119
2016	59		320	232	313	924
2017	54		254	175	313	796
2018	57		242	177	328	804
2019	61		233	174	339	807
2020	64		226	146	356	792

De bijdrage van het machinaal terreinbeheer aan de stikstofdeposities zit vooral in NO_x-gassen. In tegenstelling tot NH₃-stikstof slaat een groot deel daarvan niet lokaal neer, maar wordt meer diffuus verspreid, net zoals uitlaatgassen van verkeer. Zoals hoger al gesteld en ook onder vraag 3, wordt de inzet van machines zo veel mogelijk beperkt en is dit steeds tijdelijk, zodat ook voor NO_x kan gesteld worden dat de depositie door natuurbeheer enorm beperkt is in verhouding tot andere bronnen.

Natuurbeheer gaat in de praktijk vaak samen met afvoer van stikstof. De herstelstrategieën tegen de effecten van atmosferische depositie van stikstof op Natura 2000 habitat in Vlaanderen bevatten dan ook veel maatregelen die met machines moeten uitgevoerd worden.

3. Natuurbeheer zorgt globaal voor een reductie van stikstofemissies, aangezien er op natuurterreinen niet mag bemest worden en de nagestreefde ecosystemen gekenmerkt worden door gesloten nutriëntencycli en in de praktijk stikstof opslaan in plaats van vrij te geven.

Natuurbeheer met machines is per definitie extensief, waarbij eenzelfde perceel slechts 2 keer per jaar of minder behandeld wordt zodat een natuurlijke flora en fauna kan ontwikkelen. Het meest intensieve beheer vindt plaats in hooilanden die meestal 1 of 2 keer per jaar gemaaid worden met afvoer van grasmaaisel. Voor andere natuurdoelen liggen de frequenties lager. De relatieve bijdrage van natuurbeheer op de stikstofemissies is dus klein. Maar ook hier moet op langere termijn het machinepark verduurzamen, niet alleen voor stikstof maar ook voor de reductie van broeikasgasemissies.

De uitstoot van stikstof door graasdieren en machines is te beschouwen als een onvermijdbaar gevolg van de nood aan terreinbeheer voor het bereiken van de gunstige staat van instandhouding. Met de hoger beschreven aanpak wordt die uitstoot zo veel mogelijk beperkt en wat het machinepark betreft op termijn zo snel als mogelijk uitgefaseerd door waar mogelijk omschakeling naar accu machines.

4. De stikstofimpact van het gesubsidieerd natuurbeheer wordt niet specifiek gemonitord. Wat de natuurbeheerder moet monitoren is bepaald in het besluit Natuurbeheerplannen van 28/10/2017. Meer bepaald moet de beheerder om de 6 jaar rapporteren aan het ANB over de mate waarin de beheerdoelen worden gehaald en de gesubsidieerde beheermaatregelen zijn uitgevoerd. Op basis van die gegevens voert het ANB een beheerevaluatie uit, waarbij wordt nagegaan of het beheer op schema zit om de beheerdoelen te halen. Indien dit niet het geval is, zal het ANB in zijn evaluatieverslag een voorstel doen om het beheer of de beheerdoelen bij te stellen. In het laatste geval dient de beheerder een wijziging van het beheerplan in te dienen.